Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C. XIV, S. 41, Temmuz 1998

ATATÜRK İLKELERİ VE ATATÜRKÇÜ ÇAĞDAŞ DÜŞÜNCE YAPISI*

Doç. Dr. E. Semih YALÇIN**

Milletler tarafından kabul edilen temel düşünce sistemleri, ortaya çıktığı her coğrafya veya ait olduğu her millet için sonuç itibariyle bir genel kültür unsurudur. Milletler, farklı düşünce sistemlerini benimseyebilir. Bununla birlikte aynı düşünce biçimini benimseyen toplumlarda sistemin uygulanmasından doğan sonuç farklı olabilir. Ortaya çıkan sonucun farklı olmasının sebepleri uygulamadaki muhtemel değişkenliğin yanı sıra toplumda var olan farklı alt kültür unsurlarının mevcudiyetidir.

Türk toplumu içinde durum farklı değildir. Türkler, tarihî süreç içinde diğer milletler gibi farklı düşünce sistemleriyle karşı karşıya gelmişler veya temasta bulunmuşlardır. Bu düşünce sistemleri, Türk milletini ancak kabullendiği kıymet hükümleri dairesinde etkilemiştir. Yani karşılaşılan düşünce sistemleri Türk kültürünün etkisinde kalmış ve etkilenmiş aynı zamanda Türk kültürü de bu düşünce sistemleri ile şekillenmiştir.

Türk kültürü, kültür münasebetlerinde ve kültürler alış verişinde dikkate değer bir nüfuz ve tesir kabiliyeti ve değeri göstermiştir. Türk kültürü diğer kültürlere saygılı, onlara baskı yapmaya lüzum görmeyen, müsamahalı ve kendisinden emin bir kültürdür. Bundan dolayı Türk kültürünün müthiş ve kendisini koruma, dayanma, yaşama ve yaşatma gücü vardır. Kapalı bir kültür olmadığı hâlde Türk kültürü başka kültürler karşısında daima şahsiyetini bilmiştir[1]. Bu sebeple de Türk devlet geleneği daima insanları birleştirmiş ve kaynaştırmıştır. Türkler, kültürel ve biyolojik farklılıkları olan insanları kendi birlik ve bütünlüğü dairesinde değerlendirmiştir. Bu bakımdan insan hakları ve hoşgörü Türk milletinin ayrılmaz birer vasfı haline gelmiştir.

---

* Bu konferans Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı adına 19.03.1998 tarihinde Kurtalan'da verilmiştir.

** Gazi Ünv., Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

1 Muharrem Ergin, **Türkiye'nin Bugünkü Meseleleri,** Ankara, 1988, s. 29.

Atatürk'e göre kendisini Türk hisseden herkes Türk'tür. Ancak sosyolojik manada hissiyata dayalı bu kabul, batıdan farklı olarak kültür birliğine bağlı olan anlayışı ifade eder. Bu tarz bir hissiyatta, her türlü boy, aşiret, kabile ve kavim asabiyetinin üstünde manevî ve kültürel mutabakat olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne mensubiyet şuuru ön planda yer almaktadır.

Atatürk, tarihî seyir içerisinde Türk kültürünü inceleyerek çağdaş Türk insanını yetiştirecek olan düşünce sisteminin çerçevesini çizmiştir. Onun Türk kimliği anlayışı, Türk'ün karakterine ve tarihine uygun bir kültür anlayışının yaşatılmasıdır. Bu tarz kimlik ve kültür anlayışı ise yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini meydana getiren felsefe ile ifadesini bulmuştur.

"Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür" ifadesinde Atatürk'ün ortaya koymaya çalıştığı felsefe, yeni Türk Devleti'nin kuruluşu sırasında varolan çağdaş düşünce ve çağdaş hayat ile kopuklukları giderecek bir anlayışı ihtiva eden düşünce sistemidir.

Bununla birlikte Atatürk'ün eserini yücelten sadece ülkenin kurtarılması ve tam bağımsızlığa sahip, mütecanis bir devlet kuruculuğu da değildir. Onu olümsüzleştiren olayların belki de en önemlisi, yeniden kurduğu devletin sonsuza kadar bağımsızlığını koruyabilmesi için, almış olduğu tedbirlerdir. Bu tedbirler "Türk İnkılâbı" ve "Türk Çağdaşlaşma Hareketi" şeklinde ifade edilebilir. Çağdaşlaşma denilince Atatürk'ün Türk toplumunu çağdaş medeniyet düzeyinin de üstüne çıkarmak için yapmış olduğu inkılâpların tamamı kastedilmektedir[2].

Türkler, tarih boyunca ileri medeniyetleri benimsemekte daima büyük kabiliyet göstermişlerdir. Türk çağdaşlaşması, farklı ortamlarda gelişen Türk kültür çevresi ile batı kültür çevresinin uyumunu sağlamayı dil, din, tarih, sanat, folklor, gelenek, görenek gibi unsurlardaki ayrılığa rağmen bu ayrılıkları bir ölçüde korumayı amaçlar[3].

---

2 Abdurrahman Çaycı, "Atatürk ve Çağdaşlaşma", **Atatürkçü Düşünce** (Kollektif Eserler), A.A.M. yay, Ankara, 1992, s. 642.

3 Suat İlhan, "Türk Çağdaşlaşması", **Atatürkçü Düşünce** (Kollektif Eserler), A.A.M. yay, Ankara, 1992, s. 628.

Türk çağdaşlaşması, insanlığın gelişmesi içerisinde kültürler arası ilişkiler ve uyumlar bakımından bir aşama ve bir deneyler bütünüdür. Özgür düşünce ve bilgi ortamı Türk çağdaşlaşma hareketi ile genişletilmekte, batı kültür çevresini Hristiyanlık ögesi dışında Hristiyanlığın hakim olduğu bir alanın dışında gösterdiği gelişmenin örneği verilmiş olmaktadır[4].

Çağdaş medeniyete yönelmekten güdülen amaçlardan biri de, kendi öz kültürümüzü bilimsel metotlarla geliştirmek, onu öz kaynağından halk kaynağından besleyerek *"kendi değer ve özellikleriyle"* çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne çıkarmaktır. Böylece yüzyıllar boyu, yabancı kültürlerin etkisi altında yozlaşan, kısırlaştırılan ve horlanan millî kültüre, *"kendi özellikleri içinde"* çağdaş ufuklar açmak başka bir deyimle, Türk kültüründe bir *"Rönesans"* yaratmaktır[5].

Atatürk'e göre meydana getirilmesi elzem olan Türk rönesansının diğer bir ifade ile Türk çağdaşlaşmasının vazgeçilmez unsuru ise millî bağımsızlıktır. Atatürk bu gerçeği şu sözleriyle ifade etmektedir. *"Hiç bir zafer gaye değildir. Zafer ancak kendisinden daha büyük olan bir gayeyi elde etmek için belli başlı vasıtadır, gaye fikirdir. Bu fikrin istihsaline dayanmayan zafer payidar olamaz, genç Türkiye Cumhuriyeti'nin payidar olması için çağdaş medeniyetin bir ortağı, bir parçası haline gelmek bin bir fedakârlıkla sağlanan bağımsızlığın muhafazası için şarttır."*

Türk çağdaşlaşması, Millî Mücadele hareketimizin amaçlarından birisi ve hatta Türk İnkılâbının her safhasında ve her çağda yenilenen hedefi olmuştur. XX. Yüzyıl başında Türk düşünce ve zihniyet ortamı ile batının çağdaş, sosyal, politik, ekonomik uygulamaları arasındaki bağlantı, Atatürkçü düşünce bütünü ve Atatürkçü zihniyet ile kurulmaya çalışılmış ve büyük mesafeler alınmıştır. Atatürkçülük, düşüncede ve uygulamada, çağ düzeyinde uyumlu atılımları devamlı hayat tarzı olarak benimseyenlerin bağlı olduğu düşünce odağıdır[6].

---

4 İlhan, **a.g.m.**, s. 624.
5 Çaycı, **a.g.m.**, s. 650.
6 Suat İlhan, **Evrimleşen Türk Devrimi,** A.A.M. yay., Ankara, 1998, s. 170.

Türk İnkılâbının Dayandığı Bütünleyici İlkeler

Atatürk, devlet adamı, başkumandan ve fikir adamı olarak temayüz etmiştir. Dünya tarihinde, devlet adamı ve başkumandan olarak icraat ve mücadelelerini fikriyata istinat ettirenlerin sayıları sınırlıdır. Zira sosyal ilimlere dayanarak analiz yapmak ve senteze varmak demek olan fikriyat, hem bilgi ve kültür, hem de istidat ister[7].

Tarihî gelişmelerin meydana getirdiği Türk İnkılâbı, bir fikir ve idealin başarıya ulaşmış halidir. Türk İnkılâbındaki fikriyatın yönü Atatürkçülük şeklinde ifade edilir. Türk İnkılâbının fikri gücü ve dayandığı esaslara ise "Atatürk İlkeleri" denir.

Atatürkçülüğün temel ilkeleri olarak değerlendirilen altı ilkenin doğup gelişmesi Türk İnkılâbının başlangıç safhasında olmamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin ilk tüzüğünde yer alan "Cumuhuriyetçilik, Halkçılık ve Milliyetçilik" ilkelerine[8] "Laliklik, Devletçilik ve İnkılâpçılık" ilkeleri partinin 1931'deki 3. kurultayında eklenmiştir. 5 Şubat 1937'de yapılan Anayasa değişikliği ile C.H.P.'nin nizamnamesinde yer alan altı ilke Türkiye Cumhuriyeti'nin özellikleri olarak anayasada yer almıştır.

Türk İnkılâbı'nın amacı; Millî modernleşmeyi sağlamak, Türk toplumuna yeni bir şekil ve anlayış kazandırmaktır. Türk İnkılâbı; bağımsızlığı, hür düşünceyi ve insan onurunu temel alan bir Türk rönesansıdır[9]. Mustafa Kemâl Paşa, bu anlayıştan hareketle ilk yapılacak işin "Türkleri yeni baştan Türkleştirmek" olduğunu tespit etmiştir[10]. Bu ideallerin ileriye dönük bir şekilde gelişmesi ve korunması Atatürk İlkeleri'nin gerçek anlamda uygulanması ile mümkündür.

Altı Atatürk İlkesi'nin yanı sıra bu ilkeleri tamamlayıcı nitelikteki

7 Aydın Taneri, **Atatürkçülüğün Tanımı,** Ankara, 1983, s. 5.
8 Klaus Von Beyme, **"Batı ve Marksist Gelişme Teorilerine Göre Kemalizm, Bildiriler ve Tartışmalar", Türkiye İş Bankası Uluslararası Atatürk Sempozyumu 17-22 Mayıs 1981,** Ankara, 1983, s. 263.
9 İsmet Giritli, **Atatürkçülük İdeolojisi,** Ankara, 1988, s. 1.
10 Charles H. Sherrill, **Bir Elçiden Gazi Mustafa Kemâl,** (Çev: Alp Ilgaz), Tercümen 1001 Temel Eser No: 23, (Tarihi ve Basım yeri yazılmamış), s. 213.

"Millî Hakimiyet", "Millî Bağımsızlık" ve "Millî Birlik" ilkeleri Türkiye Cumhuriyeti'nin temelinde varolan unsurlardandır. Atatürk ilkeleri ile birlikte mütalaa edildiğinde Atatürkçülüğün tanımı daha iyi anlaşılacaktır.

a. Millî Hakimiyet

Millî Hakimiyet, milletin kendi kendini idare etmesi, kendine hükmedecek heyeti seçmesidir. Yani millet tarafından devlete verilen iktidardır. Bu durumda hakimiyet bir kişiye, gruba veya çoğunluğa değil, bütün millete aittir.

Batı menşeli olan Millî Hakimiyet kavramı siyasi hayatımıza Millî Mücadele ile birlikte girmiştir. Atatürk "Millî Hakimiyet" mefhumuna Türk'ün ve kendi yüksek fikirlerinin damgasını vurarak hareket etmiştir. Atatürk, Millî Hakimiyet kavramını izah ederken millete ve Türk Milleti'nin fikrine ağırlık vermiş ve bunun üzerinde ısrarla durmuştur[11].

Mustafa Kemâl Paşa'nın Samsun'dan sadarete gönderdiği 22 Mayıs 1919 tarihli raporda yer alan "Millet, Millî Hakimiyet esasını ve Türk Milliyetçiliğini kabul etmiştir. Bunun için çalışacaktır"[12] ifadesi Millî Mücadele hareketinin hedefini göstermesi bakımından önemlidir.

Amasya Tamimi ile Erzurum ve Sivas Kongrelerinde ortaya çıkan ana fikir ise "Hakimiyet-i Millîye'ye müstenit bil-a kaydü şart müstakil yeni bir Türk Devleti tesis etmek" şekliyle tespit edilmiş ve bu ideal ilk BMM'nin açılmasıyla yeni devletin temelini oluşturmuştur. Bu durum 1921 ve 1924 Anayasaları "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ilkesine yer vermekle hukuki bir hüviyet kazanmıştır.

M. Kemal Paşa'ya göre *"Toplumda en yüksek hürriyetin, en yüksek eşitlik ve adaletin devamlı şekilde sağlanması ve korunması ancak ve ancak tam ve kat'i manasıyla Millî hakimiyetin kurulmuş olmasına bağ-*

---

11 Aydın Taneri, **Atatürk ve Millî Hakimiyet,** Ankara, 1983, s. 13.
12 Tevfik Bıyıkoğlu, **Atatürk Anadolu'da,** Ankara, 1959, s. 50.

lıdır. Bundan ötürü hürriyetin de, eşitliğin de, adaletin de dayanak noktası Millî hakimiyettir."[13]

b. Millî Bağımsızlık (İstiklâl-i tam)

Siyasî anlamda bağımsızlık, bir başka devlete veya milletlerarası herhangi bir kuruluşa bağlı bulunmamak demektir. Millî Bağımsızlık milletin bu fikri benimsemesi ve amaç edinmesiyle ortaya çıkar. Türk Milleti için "bağımsızlık" ise vazgeçilemeyecek, taviz verilemeyecek bir karakterdir.

Mustafa Kemâl Paşa'nın bağımsızlık anlayışı kayıtsız ve şartsız bir şekilde bağımsızlıktır:

"İstiklal-i tam, denildiği zaman, bittabi siyasî, malî, iktisadî, adlî, askerî, harsî ve ilah her hususta İstiklâl-i tam ve serbest-i tam demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden mahrumiyet, millet ve memleketin mana-yı hakikisiyle bütün istiklâlin muhrumiyeti demektir."[14]

"İstiklâl-i tam, bizim bugün tercih ettiğimiz vazifenin ruh-u aslisidir. Bu vazife, bütün millete ve tarihe karşı tercih de edilmiştir."[15]

Batının emperyalist devletlerine karşı girişilen Millî Mücadele Hareketi'nin temelinde Türk milletinin bağımsızlığını kazanma arzusu yatar. Anadolu Kongrelerinde *"Milletin bağımsızlığından vazgeçilmediği ve vazgeçilmeyeceği"* esası kabul edilmiştir. Bu esas ile kurulan yeni Türk Devleti milletlerarası hayatta yerini Lozan Barış Andlaşması ile almış ve kazandığı Millî Mücadele zaferi, milletlerarası bakımından da bu antlaşma ile teyit edilmiştir[16].

Misâk-ı Millî'nin öngördüğü tam bağımsızlık fikrinin askeri ve siyasi

---

13 Hamza Eroğlu, **Atatürk ve Millî Eğemenlik,** Ankara, 1987, s. 73.; Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri,** Ankara 1984, s. 24.
14 Enver Ziya Karal, **Atatürk'ten Düşünceler,** İstanbul, 1986, s. 8.
15 Karal, **a.g.e.,** s. 7.
16 Hamza Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi,** İstanbul, 1982, s. 453.

başarılar neticesinde elde edilmesiyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti, bağımsızlık anlayışımızın korunması ile ilelebet yaşacaktır.

c. Millî Birlik

"Millî Birlik ve beraberlik, milletçe, bir arada yaşamayı ve bütünlüğü ifade eder. Millî Birlik ve beraberlik, Türk Devleti'ni oluşturan kişilerin karşılıklı sevgi ve saygı ile birbirlerine bağlanmasını, ortak amaçlara yönelik olarak varlığını devam ettirmesini belirtir.

Millî birlik ve beraberlik, milliyetçilik ilkesinin doğal bir sonucu, milliyetçilik ilkesinin öngördüğü ortak amaçların bir görünümüdür. Millî birlik ve beraberlik, milletçe birliği ve beraberliği ve bütünlüğü de ifade ettiğinden Millî devletin bir yönden de gerçekleşme vasıtasıdır."[17]

Mustafa Kemal Paşa, Millî birliğin taşıdığı anlamı şu şekilde ifade etmiştir:

"Bir yurdun en değerli varlığı, yurttaşlar arasında ulusal birlik, iyi geçinme ve çalışkanlık duygusu ve kabiliyetlerinin olğunluğudur. Ulus varlığını ve yurt erginliğini korumak için bütün yurttaşların canını ve her şeyini derhal ortaya koymaya karar vermiş olmak, bir ulusun en yenilmez silahı ve korunma vasıtasıdır. Bu sebeple Türk Ulusu'nun idaresinde ve korunmasında ulusal birlik, ulusal duygu, ulusal kültür en yüksekte göz diktiğimiz idealdir."[18]

"Seneler geçtikçe, Millî ideal verimleri güvenli çalışmada, ilerleme hevesinde Millî birlik ve Millî irade şeklinde daha iyi gözlere çarpmaktadır. Bu bizim için çok önemlidir; çünkü, biz, esasen Millî mevcudiyetin temelini, Millî şuurda ve Millî birlikte görmekteyiz."[19]

Görüldüğü gibi Mustafa Kemâl Paşa, yeni kurduğu devletin de ancak bütün fertleri ile birlikte modernleşmenin gerçekleştirilebileceğini daima

17 Eroğlu, **a.g.e.**, s. 455.
18 **Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri**, Ankara, 1991, s. 643.
19 Kocatürk, **a.g.e.**, s. 175.

vurgulamıştır. Bunun yanında millet bilincinin ve millet olma duygunun kuvvetlenmesi ise ancak Türk kültürünün, Türk tarihinin millî bir zemine oturtulmasının gerçekleştirilmesi ile başarıya ulaşacağına inanmaktadır[20]. Ona göre Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür[21].

Millî birliğin gerçekleşmesi için Türkiye Cumhuriyeti devleti çatışı altında toplanan insanların önce ne oldukları bilincine varmaları, hangi ortak kültürden geldiklerini bilmeleri lazımdır[22]. Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin tüm vatandaşları; hangi ırktan, hangi dinden, hangi mezhepten gelirse gelsin birlik ve bütünlük içinde hepsi Türk'tür[23]. Bu anlayış ise Türk milliyetçiliğinin temelini oluşturur.

Türk İnkılâbının Dayandığı Temel İlkeler (Atatürk İlkeleri)

a. Cumhuriyetçilik

Cumhuriyet kelimesi dilimize Arapça "Cumhur"[24] kelimesinden girmiştir. Bu kelime halk, ahali, büyük kalabalık anlamına gelir. Cumhuriyet veya Cumhurî devlet iktidarın millete, umuma ait olduğunu öngören devlet şekli demektir.

Cumhuriyet dar ve geniş anlamda kullanılır. Geniş anlamda Cumhuriyetle egemenlik topluluğunun bütününe, millete aittir. Dar anlamda Cumhuriyet ise sadece devlet başkanının doğrudan doğruya veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçilmesi anlamına gelir[25].

Türkiye'de Cumhuriyet, Millî Egemenlik ilkesinin[26] be-

---

20 Özkan İzgi, "Atatürk ve Millî Birlik", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,** C. IV, s. 12, Ankara, 1988, s. 671.

21 **Atatürk'ün Kültür ve Medeniyet Konusundaki Sözleri,** Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, Ankara, 1990, s. 3.

22 İzgi, **a.g.m.,** s. 672.

23 Toktamış Ateş, **"Nasıl Bir Milliyetçilik...", Millîyet,** 10.3.1993, s. 17.

24 Cumhur kelimesi; Şemsettin Sami'nin **Kâmus-ı Türkî**'sinde "Cumhuriyet suretiyle idare olunan", Hüseyin Kâzım'ın **Büyük Türk Lügatı**'nda "Cemaat-ı kesire, halk, nas", Ferit Develioğlu'nun **Osmanlıca–Türkçe Lügatı**'nda "Halk, ahali, kalabalık, başıboş kalabalık" olarak ifade edilmiştir.

25 Eroğlu, **a.g.e.,** s. 381.

26 Atatürkçülük, **Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri, (I. Kitap),** Genel Kurmay Basımevi, Ankara, 1982, s. 27.

nimsenmesinin bir neticesi olarak 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nunda yapılan 29 Ekim 1923 tarihli değişiklik sadece yönetim biçimi olarak kabul edilmiştir. 1924, 1961 ve 1982 anayasalarımızda da bir yönetim biçimi olarak da kabul edilmiştir.

Atatürk'ün, Cumhuriyeti devletin siyasî bir rejimi olarak seçmesinin en önemli nedeni; Türkiye'yi modernleştirme çabalarına cevap veren tek rejim biçimi olmasıdır. Cumhuriyeti fazilet olarak niteleyen Atatürk, Ekim 1924 tarihli bir konuşmasında Cumhuriyeti şu şekilde tanımlamaktadır: "Türk milletinin tabiat ve şiarına en mutabık olan idare Cumhuriyet idaresidir."[27]

1937'de, 1924 anayasasında yapılan değişiklikle devletin özellikleri arasında "Cumhuriyetçiliğe" de yer verilmiştir.

Cumhuriyetçilik, devletin siyasi rejimi olarak Cumhuriyeti benimseme ve onu fazilet rejimi olarak tanımlama ve değerlendirme demektir.

Cumhuriyetçilik ilkesi, Atatürk'ün devlet anlayışının temellerinden birini oluşturan Millî Egemenlik ilkesiyle çok sıkı ilişki içindedir. Millî Egemenliğin korunması ve gözetilmesi Cumhuriyet rejimi ile mümkündür.

Atatürkçü düşünce sistemi içerisinde değerlendirdiğimiz Cumhuriyet ilkesi, fertlerin değil, milletin bütünlüğünün benimsendiği bir ilkedir ve Türk milletine aittir.

Cumhuriyetçilik ilkesinin öngördüğü Cumhuriyet rejiminin demokrasi ile ilgisi vardır. Hatta Cumhuriyet, demokrasinin en gelişmiş şeklidir. Atatürk de bunu "Cumhuriyet rejimi demek, demokrasi sistemi ile devlet şekli demektir"[28] diyerek ifade etmiştir.

---

27 Karal, **a.g.e.**, s. 41.
28 A. Afet İnan, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, Ankara, 1959, s. 251.

Türkiye'de cumhuriyet, cumhuriyetçilik ilkesinde de öngörülen modern anlamda devlet şekline ulaşma idealine uygun bir gelişme seyri takip etmiştir.

Türkiye'de cumhuriyet, ırk, din, dil ve cinsiyet farkı gözetmeksizin, bütün vatandaşların paylaştıkları ve yararlandıkları siyasî rejimin adı olmuştur. Eşitlik ilkesi, Türkiye Cumhuriyeti'nin özünü teşkil etmiştir[29].

Devlet şekli cumhuriyet olan yeni Türk Devleti, Misâk-ı Millî ile çizilen, millî sınırların üzerinde millî devlet anlayışını, millet ve devlet birliğini, bütünlüğünü ifade eder[30]. Bu bütünlüğü Atatürk İzmir'de 14 Ekim 1925'te yaptığı konuşmada şu şekilde değerlendirmiştir: "Bugünkü hükûmetimiz, teşkilat-ı devletimiz doğrudan doğruya milletin kendi kendiliğinden yaptığı bir teşkilat-ı devlet ve hükûmettir ki, onun ismi Cumhuriyettir. Artık hükûmet ile millet arasında mazideki ayrılık kalmamıştır. Hukûmet millettir, millet hükûmettir."

Netice itibarıyla Cumhuriyet, en gelişmiş devlet şekli olarak Türk İnkılâbının sonucudur, başarısıdır.

b. Milliyetçilik

Milliyetçilik, millet gerçeğinden hareket eden bir fikir akımı ve çağımızın en geçerli bir sosyal politika prensibidir. Milliyetçilik, Türk İnkılâbının bir temel prensibi olduğu kadar, Türk milletinin kaderini tayin eden bir temel ilke, bir yüce ülkü, milleti huzur ve refaha yönelten bir bağdır[31].

Milliyetçilik ilkesi, millet ve milliyet kavramlarına dayandığından bu kavramları anlamak gerekir.

---

29 Hamza Eroğlu, **Atatürk ve Cumhuriyet,** Ankara, 1989, s. 58.
30 Eroğlu, **a.g.e.,** s. 104.
31 Hamza Eroğlu, "Atatürk'e Göre Millet ve Milliyetçilik", **Atatürk Yolu,** (Kollektif Eser), (Der. Turhan Feyzioğlu), Ankara, 1987, s. 133.

insan topluluğu" olarak tarif edilebilir. Etrafında toplanılan bu "esas" insan topluluklarının özelliklerine göre değişiklik arz edebilir. Bu "esas" Fransa'da "kültür", Almanya'da "ırk", Araplarda "dil", ABD'de "tabiiyet" mefhumlarından ibaret olabilir. İnsan topluluklarının **millet** olabilmesi için bu bağlardan en az birinin etrafında toplanması gerekir. Buna karşılık bu bağlardan birden fazlası veya hepsiyle birden bağlı topluluklara milliyet ismi verilir[32].

Türkiye Türkleri için bu bağların birden fazlası olduğu konusunda ilim adamlarımız arasında görüş birliği vardır. Ancak tespitler farklıdır. Yusuf Akçura bu esasları "dil" ve "soy" olarak ifade eder[33]. Ziya Gökalp[34] ve İ. H. Danişmend[35] bu esaslara kültür ve din mefhumlarını da ilave ederler.

Atatürk'ün milleti tarifi ise şöyledir: "Millet, dil, kültür ve mefkure birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği bir siyasî ve içtimaî heyettir."[36]

Atatürk, Türk milletini tarif ederken bu tarifi biraz daha açarak, milleti meydana getiren unsurları, siyasî varlıkta birlik, dil birliği, yurt birliği, ırk ve menşe birliği, tarihî yakınlık ve ahlakî yakınlık olarak tespit etmektedir. Bu tarif Türk milletinin zengin bir kültür ve medeniyete sahip olduğunu ifade eder.

Milliyetçilik, kişiyi, topluluğu bağlayan bağ olarak "Milliyet, vatandaşlık, Milliyet duygusu" şeklinde de ifade edilmektedir. Ancak, milletle milliyetçilik arasında fark vardır. Milliyet, bir millete mensup olma, bir millete bağlı olma halidir. Milliyetçilik ise, bir millete mensup kişilerin, mensup oldukları millete karşı besledikleri bağlılık duygusu ve şu-

---

32 İsmail Hami Danişmend, **Türklük Meseleleri,** II. Baskı, İstanbul, 1976, s. 12.
33 Yusuf Akçura, **Yeni Türk Devleti'nin Öncüleri –1928 yılı yazıları–,** (Haz. Neat Sefercioğlu), Ankara, 1981, s. 5.
34 Ziya Gökalf, **Türkçülüğün Esasları,** (Haz. Mehmet Kaplan), İstanbul, 1976, s. 18.
35 Danişmend, **a.g.e.,** s. 15.
36 A. Afet İnan, **Medeni Bilgiler ve Mustafa Kemâl Atatürk'ün El Yazıları,** Ankara, 1969, s. 18.

urudur. Kişinin mensup olduğu kitleye karşı duyduğu bağlılık hissi, millet duygusunu esasını, kökünü teşkil etmektedir[37].

Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı, özellikle Türk milletinin birliği ile beraberliğine yer ve değer vermektedir. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı birleştirici ve toplayıcı nitelikte ve millet yararınadır[38]. Bu anlayış Türk milleti gerçeğinden hareket eder ve ona dayanır. Gerçeğe dönüktür. Türk milletinin yükselme ve çağdaş milletlere ulaşma ülküsünü ifade eder. Türk milletini meydana getiren değerleri korumayı esas alır[39].

Milliyetçiliği, millet sevgisi,millete güvenme aşkı olarak kabul eden Atatürk, genç nesillerin mutlaka bu duygu ve düşünceyle yetişmesini istemiştir. O, İstiklâl Harbi'ni ve inkılâplarını, bu büyük millî hisle başarmıştır[40].

Atatürk milliyetçiliği, hürriyete ve insan şahsiyetine değer verir. Zaten gerçek milliyetçilik, medeniliğin özü olan hürriyetten doğar. Hür olmayan, esarete razı olan bir toplumda millî ruh gelişmez. Bu inanışın temeli şudur: "Türk için Türklük, hür olduğu nispette kuvvetlidir ve kuvvetli kalacaktır."[41]

Atatürk'ün Milliyetçilik anlayışı eşitlikçidir, eşitlik fikrine dayanır, bu anlayışın kaynağı ise "Millî Hakimiyet"tir. Demokrasiyi hedef alır ve buna ulaşmanın ilk aşamasını "Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir" ilkesinin kabulü ve uygulanmasıyla mümkün görür[42].

"Bize milliyetçi derler, fakat biz öyle milliyetçileriz ki bizimle işbirliği eden bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların bütün mil-

---

37 Sadri Maksudi Arsal, **Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları,** İstanbul, 1955, s. 52-53.
38 Hamza Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi,** s. 409.
39 Ahmet B. Ercilasun, "Atatürk'ün Milliyetçilik ve Dil Anlayışı", **100. Yıl Atatürk Konferansalrı,** Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayını, Ankara, 1981, s. 71.
40 İbrahim Kafesoğlu–Mehmet Saray, **Atatürk İlkeleri ve Dayandığı Tarihi Temeller,** İstanbul, 1983, s. 61.
41 Eroğlu, **a.g.e.,** s. 403.
42 Süleyman Arslan, "Atatürk Millîyetçiliği", **100. Yıl Atatürk Konferansları,** En. ve Tabii Kayn. Bakn. Yayını, Ankara, 1981, s. 18.

liyetlerinin gerçeklerini tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencil ve mağrûrâne bir milliyetçilik değildir." Atatürk bu sözleriyle milliyetçiliğimizin milletlerarası ilişkilerde barışçı ve diğer milletlere saygılı bir anlam taşıdığını ifade etmektedir.

Milliyetçilik akılcı, yapıcı, yaratıcı ve idealisttir. Bu özelliklere sahip olan Türk milliyetçiliği modern anlayışı ifade eder. Modern manadaki bu anlayışın başlangıcı bağımsızlık, sonucu ise demokrasidir.

Türk milliyetçiliği bir inanç, bir duygudur. O inanç ve duygunun içinde vatanın bütünlüğü esası vardır[43]. Sosyal ve kültürel faaliyetlerle oluşan ruhsal bir bağdır[44]. Sınıfsız ve imtiyazsız bir toplumu ifade eden bu bağ geçmişte ve gelecekte heyecanını daima hissettiren bir mefkûredir.

Atatürk'e göre Milliyetçilik bir ırkçılık değil, bir vicdan ve duygu işidir[45]. İnsan haklarına ve hürriyete dayanan, kültürel değerlere kıymet veren bir sistemdir[46].

c. Halkçılık

Dilimizde kullanılan halk deyiminin anlamı, insan topluluğudur. Eski dilde "ahali" kelimesiyle aynı manayı ifade eder. Osmanlı Devleti'nde halk deyimi aydın zümrenin dışında kalan insan topluluğunu ifade ediyordu. İlk defa Ziya Gökalp tarafından "halk"ın Türk Milleti'ni ifade ettiği savunulmuştur. Atatürk ile de Millî şuurumuza yerleşmiştir[47].

Türk Devlet geleneğine göre devlet halk için vardır. Halka hizmet halkın korunması ve halkın doyurulması için mevcut bir idari yapıdır. Halkın taşıdığı bu mana Osmanlı Devleti'nin son döneminde unutulmaya yüz tutmuş iken hak ettiği ifade ve önemi Türk İnkılâbı ile tekrar kazanmıştır.

---

43 Necat Tüzün, **Atatürk Milliyetçiliği,** Ankara 1987, s. 10.
44 Turhan Olcaytu, **Dinimiz Neyi Emrediyor Atatürk Ne Yaptı? İnkılâbımız İlkelerimiz,** 7. Baskı, Ankara, 1984, s. 53.
45 İsmet Giritli, **Atatürkçülük İdeolojisi,** Ankara, 1988, s. 30.
46 Aydın Taneri, **Atatürkçülüğün Tanımı,** s. 15.
47 Necat Tüzün, **Atatürk Halkçılığı,** Ankara, 1987, s. 3.

Türk İnkılâbı'nın anlayışına göre halk ile millet arasında bir birlik, bir eşdeğerlik vardır. Ancak halk milletin henüz dayanışma duygusu ile bilinçlenmemiş halidir. Halk dediğimiz insan topluluğunun belirli hedeflere yönelerek bilinçlenmesiyle millet ortaya çıkar. Türk halkı, Türk Devleti'nin beşeri unsurunu oluşturur. Türk milleti, Türk Halkının Türklük bilinci içinde gelişmesiyle siyasî ve sosyal alanda değer kazanmasıdır. Türk milleti halklardan teşekkül etmiş değildir. Bunun sonucu olarak Türk Devleti'nin beşeri unsurunu halklar meydana getirmez[48]. Türk halkı şehirlisi, köylüsü ile din ve ırk farkı dahi gözetilmeksizin vatandaşların bütününü ifade eder[49].

Halkçılık, milliyetçilik fikrinin bir sonucudur. Gerçek anlamda milliyetçilik, halkçılığa dayanır, halkçı bir özellik taşır[50].

"Türkiye halkı asırlardan beri hür ve bağımsız yaşamış ve bağımsızlığı yaşama gereği saymış bir kavmin kahraman evlatlarıdır. Bu millet bağımsızlıktan uzak yaşamamıştır, yaşayamaz ve yaşamayacaktır." sözleriyle Atatürk halkçılık anlayışının sömürü düzenine karşı olduğunu ifade etmiştir.

Atatürk'ün, halkçılık anlayışında insan topluluğunun demokratik esaslara göre birleşmiş, hür bir toplum düzeni öngörülmüştür. Bu düzende halk kendisini demokratik esaslara göre yönetir. Siyasi rejim, halk yararına kullanılır.

Modern Cumhuriyet Türkiye'sinde Atatürk'e göre halkçılık:

a. Demokratlık,

b. Fertler arasında imtiyaz tanımamak,

c. Sınıf mücadelelerini kabul etmemektir[51].

---

48 Eroğlu, **A.g.e.,** s. 415.
49 Tüzün, **A.g.e.,** s. 3.
50 Eroğlu, **A.g.e.,** s. 418.
51 Kafesoğlu–Saray, **A.g.e.,** s. 28.; A. Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi,** Ankara, 1973, s. 116.

d. Devletçilik

Atatürk İnkılâpları çerçevesinde incelendiğinde devletçiliğin dar ve geniş anlamda iki manayı ifade ettiğini görmekteyiz. Geniş anlamda ele alındığında Türkiye'de uygulanan ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın özelliklerini ortaya koyan bir politik uygulamadır. Dar anlamda ise özel teşebbüse yer veren ekonomik prensiplere sahip iktisadi alandaki uygulamalardır. Ancak, Türkiye'de devletçiliğin asıl uygulamaları ekonomide görüldüğünden, devletçilik ekonomik manayı ifade etmiştir.

Türkiye'de devletçilik, karma ekonomi şeklinde gelişme göstermiştir. Karma ekonomi devlet işletmeciliği ile özel teşebbüsün bir arada bulunması demektir. Ancak bu anlayış ekonomide katı bir devletçiliğin uygulanmasını ifade etmez[52].

Atatürk Devletçiliği: *"Türkiye'nin ihtiyaçlarından doğmuş ve Türkiye'ye has bir sistemdir... Kişinin çalışmasını esas almakla beraber, mümkün olduğu kadar az zaman içinde, milleti refaha kavuşturmak ve memleketi geliştirmek için, milletin genel ve yüksek menfaatlerinin icap ettirdiği işlerde özellikle ekonomik alanda devleti fiilen alakadar etmek mühim esaslarımızdandır."*[53] şeklinde tarif etmektedir.

Atatürk devletçilikle devleti, ekonomik hayatı destekleyen bir güç olarak düşünmüştür. Devlet yatırımcıya, üreticiye, dağıtımcıya, tüketiciye yön vermek ve bu tür konuları denetlemekle yükümlüdür.

Atatürk devletçiliği tamamıyla demokrasi ve hürriyet rejimi içinde değerlendirmiş, devletin iktisadi sahada rehberliğini ön planda tutmuştur[54]. Ancak bu rehberlik her şeyi devlet yapar anlamında değildir.

Atatürk 1936 yılında devletçilik konusunda şunları söylüyor:

---

52 Mustafa A. Aysan, "Atatürk'ün Ekonomik Görüşü", **Atatürk Yolu,** (Kollektif Eser), (Der. Turhan Feyzioğlu), Ankara, 1987, s. 80.; Eroğlu, **A.g.e.,** s. 434.
53 Afet İnan, **A.g.e.,** s. 121.
54 Mümtaz Turhan, **Atatürk İlkeleri ve Kalkınma,** İstanbul, 1965, s. 53-54.

"Devletçiliğin bizce manası şudur: Fertlerin hususi teşebbüslerini ve şahsi faaliyetlerini esas tutmak; fakat büyük bir milletin ve geniş bir memleketin bütün ihtiyaçlarını ve çok şeylerin yapılmadığını göz önünde tutarak memleket iktisadiyatını devletin içine almak."

"Devletçilik bilhassa sosyal, ahlaksal ve ulusaldır. Devlet ve fert (özel teşebbüs) biri birine karşıt değil, birbirinin tamamlayacısıdır."[55]

Görüldüğü gibi Atatürk ekonomik kalkınmanın temelinde "ferdi teşebbüs ve menfaatin" bulunmasını doğal bir olgu olarak kabul etmektedir. Ferdin teşebbüsünün ekonomik faaliyetine sınır çizilmesini, hükümetin görevi saymakla birlikte, bu sınırın zaman içinde değişebileceğini düşünmektedir[56].

e. Laiklik

Laik kelimesi latince –laicus– aslından alınmış Fransızca bir kelimedir. Fransızca'da –laic, laique– şeklinde kullanılmıştır. Manası ise ruhani olmayan kimse, dini olmayan şey, fikir, müessese, prensip demektir. Katolik dünyasında din adamlarından meydana gelen ruhaniler sınıfına –Clerge– adı verilmiş, bu sınıfa dahil olmayan Hıristiyanlara ise –laic– denilmiştir.

Laik olma "dünya işlerini, din işlerinden, dini otoriteden ayrı olarak ele alma" şekliyle tarif edilmektedir. Bugün hukuki manada laiklik; devlet ile din işlerinin ayrılığı, devletin vicdan hürriyetinin gerçekleşmesinde tarafsız kalmasıdır. Değişik bir ifadeyle; devletin Allah ile kul arasından çekilmesi ve dinin de devlet işlerine karışmaması yani akıl ile imanın yetki alanlarının birbirinden ayrılmasıdır[57].

Laiklik kelimesi bize ilk defa meşrutiyet dönemine "la dini", "la ruhbanî" şekliyle girmiş ve kullanılmıştır. Ancak laik kelimesi ifade edil-

55 Karal, **A.g.e.**, s. 106.
56 Olcaytu, **A.g.e.**, s. 264.
57 Yavuz Abadan, **Amme Hukuku ve Devlet Nazariyeleri**, Ankara, 1952, s. 113-114.; Kafesoğlu–Saray, **A.g.e.**, s. 124.; Ali Fuad Başgil, **Din ve Laiklik**, 6. baskı, İstanbul, 1991, s. 163-164.

meksizin bu anlayışın bugünkü modern manada olmasa da Türklerde mevcut olduu söylenebilir[58]. Günümüzdeki laik kelimesinin ifade ettiği modern manaya kavuşması, Tanzimat'la birlikte başlar. Gülhane Hattı Hümayunu'nda din ve mezhep hürriyeti öngörülmüş, 1876 "Kanun-i Esasi"nin on birinci maddesiyle laikliğe doğru yöneliş, anayasa teminatı altına alınmıştır. 1909 tarihli Kanun-u Esasi ile bu durum aynı şekilde muhafaza edilmiştir. Yeni Türk Devleti 1921 tarihli "Teşkilat-ı Esasiye Kanunu"nda Millî hakimiyet ilkesi ön planda tutulmak suretiyle laiklik anlayışının gerçekleşmesinde bir adım daha atılmıştır. Nihayet gerek Osmanlı Devleti anayasalarında, gerekse yeni Türk Devleti'nin 1921, 1924 anayasalarında mevcudiyetini muhafaza eden "devletin dini İslâm'dır" ibaresi 10 Nisan 1928 tarihli 1222 sayılı kanunla yapılan bir anayasa değişikliği ile kaldırılmış, 5 Şubat 1937 tarih ve 3115 sayılı kanunla "laiklik" bir anayasa ilkesi olarak yerini almıştır.

Atatürk'ün gerçekleştirdiği inkılâpların temelini teşkil eden laiklik, Türk Milleti'nin maddi, manevi ve fikri yapısını modernleştirme istikametine yöneltmiştir[59].

Laiklik prensibi, kongreler döneminden itibaren ortaya çıkan Millî Hakimiyet prensibinin normal bir gereği[60] olarak yeni Türk Devleti'nin temel prensipleri arasında yerini almıştır.

Atatürk'e göre din bir vicdan meselesidir. Din'e saygı, inanan kişinin haklarına saygının bir sonucudur. Buna en güzel delil Atatürk'ün şu sözleridir;

"Din bir vicdan meselesidir. Herkes vicdanının emrine uymakta serbesttir. Biz dine saygı gösteririz. Düşünüşe ve düşünceye muhalif değiliz. Biz sadece din işlerini devlet işleriyle karıştırmamaya çalışıyoruz."[61]

58 Bu konuda geniş bilgi için bkz: Kafesoğlu–Saray, **A.g.e.,** s. 125-132.; Bahaeddin Ögel, **Türk Kültürü'nün Gelişme Çağları,** Ankara, 1979.; İbrahim Kafesoğlu, **Eski Türk Dini,** Ankara, 1980.; Sadri Maksudi Arsal, **Türk Tarihi ve Hukuk,** İstanbul, 1947.

59 Olcaytu, **A.g.e.,** s. 160.; Turhan Feyzioğlu, "Türk İnkılâbının Temel Taşı–Laiklik", **Atatürk Yolu,** (Kollektif Eser), Ankara, 1987, s. 224.

60 Tarık Zafer Tunaya, **İslacılık Akımı,** İstanbul, 1991, s. 169.

61 Utkan Kocatürk, **Atatürk'ün Fikir ve Düşüncleri,** Ankara, s. 193.

Türkiye'de devletin laikleştirilmesi, toplum hayatında laik değerlere yer verilmesi dinin, devlet hayatında siyasi bir fonksiyon ifa etmesine kesin olarak son verme şeklinde görülmüştür. Siyasi, sosyal, hukuki ve ekonomik zorunluluğun sonucu olan[62] laiklik, bu nedenle devlet idaresi ile birlikte hukuk, eğitim, dil alanlarını da kapsar[63].

"Bizim dinimiz en makul ve en tabii bir dindir. Ve ancak bundan dolayıdır ki son din olmuştur. Bir dinin tabii olması için akla, fenne, ilme ve mantığa tetabuk etmesi lâzımdır. Bizim dinimiz bunlara tamamen mutabıktır."[64]

Atatürk'ün din ve laiklik anlayışında, millet sevgisi ile birlikte dinine saygılı olma hasletini de görmekteyiz. Onun gerçekleştirdiği Türk İnkılâbında laiklik din aleyhtarlığı şeklinde değil, toplum hayatında din hürriyetinin, serbest düşüncenin[65] güvenilir bir teminatı olarak düşünülmelidir.

f. İnkılâpçılık

İnkılâpçılık ileriye, gelişmeye yönelik bir manayı ifade eder. İnkılâpçı bir toplum devamlı bir gelime içerisindedir. Tarihî ve sosyal gelişmeler neticesinde toplumun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde kurallar koymak inkılâpçı topluma has bir özelliktir.

Atatürk bu amaçla; *"Efendiler, yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asri ve bütün mana ve eşkali ile medeni bir heyeti ictimaiyye haline isal etmektir."*[66] diyerek Türk Devleti'nin ve Türk toplumunun medeni ve insani yaşayışının gereği, meydana gelen yeni düzenin korunmasını lüzumlu görmüştür.

---

62 Eroğlu, **Türk İnkılâp Tarihi,** s. 431.
63 Necat Tüzün, **Atatürk İnkılâplarında Laiklik,** Ankara, 1987, s. 7.
64 **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri,** C. II, s. 90.
65 İsmet Giritli, **Political Regime–Secularism and Atatürk, Atatürk and Turkey of Republican Era,** (Union Of Chambers of Commerce, Industry, Maritime Commerce and Commodity Exchanges of Turkey), Ankara, 1981, s. 97.
66 Herbert Melzig, **Atatürk'ün Başlıca Nutukları (1920-1938),** Ülkü Matbaası, İstanbul, 1942, s. 93.

Türk inkılâbını *"Türk milletini son asırlarda geri bırakmış müesseseleri yıkarak yerlerine, milletin en yüksek medeni icaplara göre ilerlemesini temin edecek yeni müessese koymuş olmak"*[67] şekliyle tarih eden Atatürk'ün inkılâpçılık anlayışı söz konusu müesseseleri korumak ve savunmaktır.

Toplumsal gelişmelerin sonucu, toplumsal ihtiyaçları karşılayan kurallar konulurken, bilimsel arayış, bilimin ışığı altında gelişmeleri değerlendirme, Türk İnkılâbının, inkılâpçılık anlayışının bir gereğidir[68].

Atatürk'ün inkılâpçılık anlayışının ardında dünya kültür ve medeniyetinden, Türk halkını yararlandırma çabası yatıyordu[69]. Ancak Türk İnkılâbı daima Türk'ün karşısına çıkan ihtiyaçlardan doğması nedeni ile bu anlayışın kendisine mahsus bir özelliği vardır[70].

---

67 Melzig, **A.g.e.,** s. 97-101.; A. Afet İnan, **Türkiye Cumhuriyeti ve Türk Devrimi,** s. 100.
68 Eroğlu, **A.g.e.,** s. 442.
69 Johannes Glasneck, **Kemâl Atatürk ve Çağdaş Türkiye,** (çev. Arif Gelen), Ankara 1976, s. 228.
70 Yusuf Kemal Tengirşenk, **Türk İnkılâbı, Ekonomik Değişmeler,** İstanbul, 1935, s. 5.